

2.2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ІНСТРУКЦІЙ ДО WEB-КАТАЛОГУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Під впливом процесів глобальної інформатизації, зумовлених реаліями становлення нових цінностей і нових форм організації життя на початку ХХІ ст., суспільство переходить до більш широкого, гуманітарного розуміння завдань освіти. Триває процес створення нової концепції вищої школи сучасного типу, змінюються освітні цілі, які значною мірою тепер спрямовані на формування та розвиток здібностей студентів до самостійного пошуку, збирання, аналізу й використання інформації, процес навчання стає особистісно орієнтованим. Новий університет і сучасний навчальний процес вимагають нових форм та методів роботи від бібліотек вищих навчальних закладів.

Головним питанням сьогодення в системі нової освіти є опанування студентами вмій і навичок саморозвитку особистості, що значною мірою досягається шляхом впровадження інноваційних технологій, організації процесу навчання. Водночас слід пам'ятати, що будь-яку педагогічну технологію необхідно розглядати як цілісну систему у єдності компонентів і взаємозв'язків. Тому із цілої низки найскладніших проблем, з якими стикається процес демократизації та реформування освіти, найсерйозніша зумовлена нестачею інформаційно-методичних видань і засобів навчання.

В наш час виникає потреба в новій системі освіти, яка повинна бути безпервною та продовжуватись протягом всього періоду активного життя людини. Освіта повинна бути загальнодоступною і не залежати від місця знаходження суб'єкта. На сучасному етапі в українській освітній системі відбувається модернізація, головними рисами якої є: зміна типу педагогічного процесу від репродуктивного до суб'єктивно-орієнтованого (перехід до принципів відкритої освіти, залучення нових підходів, суб'єктного і компетентнісного); використання інформаційно-комунікаційних технологій; використання електронного навчання як форми та процесу; використання технологій відкритої освіти. Термін «відкрита освіта» має соціальний аспект, тобто визначає освіту як таку, що притаманна відкритому суспільству. Для відкритого суспільства характерні певні ключові особливості: мета – розвиток суб'єктності та індивідуальності людини при активній її самореалізації; позиціонування людини, як суб'єкта в ситуації варіативних освітніх можливостей, в яких він повинен зробити відповідальний вибір; необмежений просторовими та часовими рамками; різноманіття використовуваних способів пізнання життя, що забезпечує цілісність сприйняття дійсності та багатогранність досвіду людини [5].

Така позиція вимагає від сучасної освіти реформаційних кроків, щодо оновлення її змісту та застосування нових педагогічних підходів, впровадження інформаційних і комунікаційних технологій, що модернізують навчальний процес.

Реформування системи роботи бібліотек вищих навчальних закладів тісно пов'язане з процесами їх інформатизації та комп'ютеризації. Концептуальні питання інформатизації бібліотек останнім часом активно обговорюються у світо-

вому співтоваристві. При цьому основна увага приділяється пошуку рішень, що якнайбільше враховують культурно-історичні реалії загальнонаціонального ма-штабу та специфіку конкретної галузі суспільної діяльності.

Модернізація української освіти в цілому потребує від кожного вищого навчального закладу перебудови всіх його сфер діяльності: освітньої, науково-дослідної, адміністративної тощо. Як фундаментальна частина вищого навчального закладу, його бібліотека не може залишатись осторонь, вона повинна відповідати збільшеним за обсягом і якісно новим за характером, вимогам вищої школи, особливо вимогам забезпечення інформацією, організацією обслуговування всіх учасників навчального процесу.

Широке поширення нових інформаційних технологій сформувало необхідні передумови для створення електронних бібліотек, як засобів накопичення й поширення інформаційних і методичних ресурсів. Завдяки мережевій інфраструктурі, що інтенсивно розвивається, ці ресурси стають потенційно доступними будь-якому користувачеві мережі і надають необмежені перспективи для розширення навчальної аудиторії.

Технології отримання знань набувають на сьогоднішньому етапі розвитку освіти велике значення. Ці технології отримали назву «електронного навчання». В освітніх колах для визначення схожих понять використовують також терміни «відкрита освіта», «дистанційне навчання», «Інтернет – навчання» тощо.

В умовах збільшення обсягу часу для самостійної роботи і зміни її характеру в загальному навчальному процесі, зростає необхідність у появі освітнього центру, який зміг би забезпечувати підтримку самостійної навчальної діяльності студентів у електронному середовищі. Таким центром може стати і стає бібліотека вищого навчального закладу. Це означає, що необхідно досконально переглянути систему роботи бібліотеки університету й підняти на новий рівень усі її елементи, методологічно обґрунтувавши напрямки й суть змін.

В зв'язку з тим, що у вищому навчальному закладі відбувається процес впровадження електронного навчання, у бібліотек університетів з'являються нові задачі. Електронне навчання дозволяє реалізувати принцип: «Вивчати те, що необхідно в будь-який (зручний для того хто навчається) час, в будь-якому (зручному для того хто навчається) місці» [6].

Із впровадженням електронного навчання бібліотека вищого навчального закладу повинна не тільки зберегти якість і повноту традиційних функцій та напрямків діяльності, але запропонувати студентам і викладачам комплекс нових сервісів і послуг для якісного інформаційного забезпечення і підтримки електронного навчання. Ефективність електронного навчання забезпечується постійним і більшою мірою – дистанційним доступом студентів до електронних навчально-методичних комплексів; супроводом довідково-онлайнного обслуговування; консалтингового супроводу у частині використання інформаційно-освітнього й навчального середовища.

При тому, що в сучасному освітньому процесі в загальній сумі навчальних заходів велику частину займає самостійна робота студентів, роль бібліотеки полягає не лише у забезпеченні доступу до масиву традиційних навчальних, нау-

кових та інформаційних ресурсів, але й в організації постійно доступного віртуального інформаційно-бібліотечного простору, забезпеченні місцями роботи у електронних та комп'ютерних залах, а отже, і комплексом консультативної та довідкової діяльності в очній та електронній формі. Для розвитку у студентів навичок користуватися інформаційною освітньою системою, бібліотека може організувати курси з використання електронних ресурсів, пошукових засобів в інформаційно-освітній системі вищого навчального закладу.

Із збільшенням частки самостійної роботи в навчальному процесі, бібліотечний співробітник, стає одним із найдоступніших консультантів для студента як в реальному, такі в віртуальному середовищі. Оскільки в бібліотеках уже почався процес впровадження віртуального довідкового обслуговування, співробітники бібліотеки можуть не лише виконувати задачі електронного інформаційного сервісу, але частково і роль тьютера. Як при очному консультуванні, зміст консультації може містити питання довідкового, техніко-технологічного, інформаційного, методичного, програмного характеру. Тому на сучасному етапі у розвитку бібліотек все більш важливу роль відіграє освітня та педагогічна функція бібліотеки університету. Так одним з ключових напрямків розвитку педагогічних функцій бібліотеки є формування інформаційної культури студентів.

Проблема готовності користувачів до діяльності в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій є багатоаспектною, та охоплює велике коло питань. Інформаційні компетенції є ключовим чинником в освітньому процесі. Вони є першим кроком на шляху до досягнення освітніх цілей. Студенти повинні розвивати свої інформаційні компетенції як в роки навчання так по закінченні вишу, і тут бібліотекарі, як члени освітнього співтовариства університету і фахівці по роботі з інформацією, відіграють або повинні навчитися відігравати ключову роль у забезпеченні інформаційної грамотності [4].

Дистанційне і електронне навчання полегшує вирішення завдань групового навчання інформаційній грамотності. Це особливо важливо при обмеженій кількості бібліотекарів і фахівців у галузі інформаційних технологій. Фахівці такого рівня повинні освоїти нові форми освіти і методики викладання з використанням мереж, особливо Інтернету – як віртуального класу замість традиційної класної кімнати. Бібліотекарі можуть спілкуватися з користувачами інтерактивно. Користувачі можуть виконати дослідницьку роботу або завдання вдома, на роботі або в будь-якому іншому місці, де є доступ до комп'ютера і телекомунікаційних мереж. У свою чергу бібліотекарі можуть вести інструктаж з будь-якого місця, де є комп'ютер.

Таким чином, для підтримки електронного навчання бібліотека вищого навчального закладу реалізує комплекс функцій, ключовими з яких є інформаційна, освітня та педагогічна.

Використання засобів мультимедіа з метою повторення, узагальнення та систематизації знань не тільки допомагає створити конкретне, наочно-образне уявлення про предмет, явище чи подію, які вивчаються, але й доповнити відоме новими даними. Відбувається не лише процес пізнання, відтворення та уточнення вже відомого, але й поглиблення знань. Під час роботи з навчальною

програмою важливо зосередити увагу студентів на найбільш складну для засвоєння частину, активізувати самостійну пошукову діяльність студентів.

Оскільки у педагогічному університеті проведення навчальних курсів з інформаційної грамотності не включено до навчальних планів, а консультації з використання інформаційних ресурсів бібліотеки надаються лише на прохання куратора групи, було прийнято рішення та розроблено на WEB-сторінці бібліотеки спеціальний розділ «Питання-Відповіді», де кожен читач у віртуальному просторі може отримати консультаційну допомогу з будь-якого питання стосовно використання фондів та інформаційних ресурсів бібліотеки.

З часом стало зрозумілим, що читачам необхідні також консультації по роботі з базами даних електронного каталогу, особливо для складних видів пошуку, які дозволяють підвищити релевантність знайдених документів. Це наштовхнуло на створення мультимедійних онлайн інструкцій з методики використання WEB-каталогу НБ НПУ імені М. П. Драгоманова.

Для кожного з видів пошуку, що пропонуються в системі, було підготовлено окремі мультимедійні інструкції. В них розглянуто всі аспекти проведення пошуку: Стандартний, Розширений, Професійний, За словниками, УДК-навігатором, ГРНТИ-навігатором, Тематичним навігатором.

Інструкція «Стандартний пошук» розглядає аспекти проведення пошуку за одним з вибраних пошукових полів: ключові слова, автор, назва, рік видання, і також кафедра. Пошукове поле *кафедра* було створено на прохання Інституту дистанційного навчання, який у рамках проекту «Електронна педагогіка» організовує підготовку кафедрами підручників на електронних носіях. Відповідно за даними поля кафедра можна знайти, яка з кафедр брала участь у підготовці даного ресурсу, яка кількість електронних документів підготовлена кафедрою, тобто студент має можливість скористатись саме тими матеріалами у навчальному курсі, які рекомендують викладачі кафедри. Дане поле є активним лише для бази даних «Каталог повнотекстових документів». В інструкції розглядається також аспект, що висвітлює результат пошуку за ранжируванням, пошук за всіма базами даних електронного каталогу, пошук документів схожих за тематикою, ключовими словами, авторами, предметними рубриками, індексами УДК тощо. Висвітлено аспект гіпертекстових посилань на повні тексти документів. Відео-інструкція стандартного пошуку умовно поділена на дві частини: перша - це методика проведення самого пошуку, друга розглядає можливості системи Web-каталогу в плані висвітлення результатів пошуку та гіпертекстових посилань.

У інструкції з «Розширеного пошуку» представлено методику створення пошукового запиту з використанням скорочення закінчення термінів та використанням одночасного поєднання декількох пошукових полів за допомогою логік. Це дозволяє вивести, наприклад, за логікою «І» перелік джерел, які одночасно мають обидва (або більше) пошукових компонентів.

Інструкція з «Професійного пошуку» розглядає методику створення алгоритму пошукового виразу з використанням всіх полів системи, об'єднання їх із використанням логічних індикаторів АБО, І, НІ.

Методика за якою читач може скористатися термінами із словників створених за допомогою системи IRBIS64, подається у відео інструкції «Пошук за словниками».

У відеоінструкціях з пошуку «За рубрикаторм УДК» та «ГРНТИ-навігатором», показано методику використання рубрикаторів, пошук за ключовими словами рубрик, використання горизонтальних та вертикальних шляхів пошуку за допомогою індексів класифікаторів.

Кожна з інструкцій спрямована на допомогу в освоєнні читачем різноманітних видів пошуку, що допомагає проведенню грамотного складання пошукового запиту, і, як результат, отримати потрібну інформацію. Розміщені відео інструкції на сторінці Web-каталогу бібліотеки.

Дистанційні та електронні засоби навчання мають великий креативний потенціал, що дозволяє впроваджувати у бібліотечну практику нові форми творчості, різноманітні методи роботи і навчання.

В діяльності бібліотеки з'явилися процеси, пов'язані з забезпеченням електронного навчання, такі як: формування електронних фондів, організація депозитаріїв, формування електронного довідково-бібліографічного апарату, електронне обслуговування в різних формах, консультаційні послуги технологічного і методологічного характеру.

Нова якість освіти потребує від бібліотеки вищого навчального закладу тісної інтеграції в процесі електронного навчання від створення контенту до часткового створення навчальних сервісів. Застосування систем менеджменту якості освіти, дозволяє чітко прослідкувати, пов'язати та стандартизувати зв'язки між бібліотекою та іншими структурними одиницями університету у таких значущих процесах як, наприклад, «Створення електронного підручника», що є одним з підходів до інтеграції бібліотеки в інформаційно-освітній простір вищого навчального закладу.

Інформаційне освітнє середовище включає систему апаратних засобів, програмне, забезпечення, фахівців і користувачів, бази даних, що реалізують інформаційні процеси. Різні дослідження і практичні роботи із створення інформаційного освітнього середовища наповнюють поняття «інформаційне середовище» конкретним змістом. Однією з основних властивостей інформаційного середовища є її відкритість.

Електронне навчання є одним з ефективних методів отримання необхідних компетенцій не лише для студентів, але і для персоналу відділів обслуговування бібліотек вищих навчальних закладів, оскільки занурює співробітників в таке ж середовище, в якому навчається студент.

Таким чином, в умовах застосування технологій електронного навчання бібліотека університету повинна стати і стає його центром, що відповідає сучасним потребам нового типу навчального процесу.

Навчання користувачів, невід'ємна функція довідково-бібліографічного обслуговування, на сучасному етапі – етапі нових і постійно розвиваючих інформаційних технологій вона тільки збільшується. Від простих баз даних на локальних носіях до Інтернету, з його тотальним проникненням в сферу

інформаційного обслуговування в цілому і пошуком інформації зокрема: це потребує розгорнутих знань комп'ютерних технологій не тільки від спеціалістів-бібліографів, але й від читачів бібліотек. Дуже часто вони потребують навчання новим технологіям, можливостям використання нових послуг, навичкам проведення глибинних пошуків інформації та оцінки джерел інформації.

В умовах використання інформаційних технологій вміння вести самостійний кваліфікований інформаційний пошук, навички діалогу з інформаційно-пошуковими системами різного рівня і якості, майбутній фахівець повинен одержати, у першу чергу, у реальних умовах бібліотеки ВНЗ.

Одним з актуальних напрямків інформаційного забезпечення діяльності майбутнього фахівця є формування його інформаційної компетентності в умовах використання інформаційно-бібліотечних технологій.

Бібліотека, у якій зосереджені колосальні обсяги інформації та створенні необхідні умови для роботи з нею, може надати істотну допомогу у формуванні інформаційно-професійної компетентності майбутніх фахівців. У реальних умовах бібліотека сучасного вищого навчального закладу має арсенал засобів для розробки системи взаємодії студентів як із традиційними бібліографічними довідково-бібліографічними апаратами так і з електронними інформаційно-пошуковими системами в тому числі представленими у глобальній мережі.

Взаємодія студентів з безліччю ресурсів (книгами, журналами, газетами, мультимедіа, телебаченням, Інтернет, суспільством, людьми) мотивує студентів освоїти навички орієнтуватися у потоках інформації. Де і як знайти інформацію, яка щонайкраще розкриває дану тему, як зафіксувати й інтерпретувати інформацію, як її оцінити, як взаємодіяти з колегами по обробці інформації, як організовані інформаційні зв'язки і доступ до інформації, як інформація засвоюється в процесі навчання, ось питання які студенти прагнуть вирішити. Заохочення студентів у самостійних спробах направляти інформаційні пошуки зміцнює почуття впевненості і самоуправління навчанням, а досягнення інформаційних цілей сприяє ефективному закріпленню інформаційно-складальних і інформаційно-обробних шаблонів. Такий процес навчання співзвучний із реальним життям, в якому суб'єкт націлюється на постійне полювання за інформацією, на її інтерпретацію і використання, стаючи самокерованим студентом. Накопичений досвід роботи з інформаційними ресурсами дозволяє студентів сформувати репертуар навичок і основ знань, що можуть бути використані в ситуаціях навчання в майбутньому.

Важлива роль у реалізації процесу ресурсно-орієнтованого навчання надається бібліотекарям, що разом з викладачами стають мотиваторами навчальної діяльності, яка забезпечує початковий тематичний поштовх, що направляє студента не тільки в його пошуках інформації, але й у становленні творчої особистості – людини здатної вирішувати проблеми. Студенти можуть починати дослідження поставлених перед ними проблем без усвідомлення того, які навички їм необхідні і які вони мають, і того, як цим навичкам можна навчитися. Вони можуть не усвідомлювати, що бібліотекарі ведуть їх до інформації і до ідей, що стосуються їх потреб, але бібліотекарі як фахівці із навігації в інформаційних

ресурсах повинні чітко усвідомлювати свої функції стосовно підтримки інформаційної компетентності студента.

Освіта і якість освіти, її доступність та відповідність потребам конкретної особистості у вирішальному ступені визначають стан інтелектуального потенціалу сучасного суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Базаева А. П. *Формирование информационно-профессиональной компетентности будущего учителя средствами информационных технологий библиотеки* : Дис. . канд. пед. наук : 13.00.08 / Базаева А. П. – Челябинск, 2005. – 192 с.
2. Галева И. С. *Интернет как инструмент библиографического поиска : практическое пособие* / И. С. Галева ; науч. ред. М. И. Вершинин. – Санкт-Петербург : Профессия, 2007. – 248 с.
3. Журавлева О. Б. *Управление интернет-обучением в высшей школе : учебное пособие* / О. Б. Журавлева, Б. И. Крук, Е. Г. Соломина. – М. : Горячая линия-Телеком, 2007. – 224 С. : ил.
4. *Лау Хесус Руководство по информационной грамотности для образования на протяжении всей жизни* / русский перевод *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning* – Последняя редакция: 30 июля 2006 г., Александр Федоров (научное редактирование перевода), 2007, Татьяна Сорокина / Национальный фонд подготовки кадров (перевод), 2006, Издатель МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех» // [электронный ресурс] <http://www.ifap.ru>
5. Орлов П. И. *Інформаційні системи і технології в управлінні, освіті, бібліотечній справі : науково-практичний посібник* / П. І. Орлов, О. М. Луганський. – Донецьк : Альфа-прес, 2004. – 292 с.
6. *Самообразование: возможности, ресурсы и технологии: научное издание* / М-во образования и науки РФ, Федеральный ин-т развития образования (ФИРО); сост. Ю. И. Лобанов. – М., 2008. – 64 с. ; 20см. – (Новые информационные технологии в образовании : аналитические обзоры по основным направлениям развития высшего образования : обзорная информация; вып. 11.)
7. Соколова Ю. В. *Вузовская библиотека как центр поддержки электронного обучения* : диссертация кандидата педагогических наук : 05.25.03 / Соколова Ю. В.; [Место защиты: Моск. гос. ун-т культуры и искусств].- Москва, 2007.- 170 с.: ил.